

ПРАВО НА ЖИТТЯ: МОМЕНТ ВИНИКНЕННЯ

THE RIGHT TO LIFE: THE MOMENT OF EMERGENCE

Парамонов Н.В., аспірант кафедри конституційного права та порівняльного правознавства

Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»

Стаття присвячена з'ясуванню питання виникнення моменту права на життя. Право на життя є фундаментальним правом людини, центральним для здійснення всіх інших прав людини. В ході дослідження констатовано існування думок з приводу такого. По-перше, міжнародне право прав людини визнає це основне право як таке, що починається з моменту народження. По-друге, міжнародні та регіональні органи з прав людини, а також суди в усьому світі чітко встановили, що будь-який пренатальний захист повинен відповідати правам жінок на життя. По-третє, нова, існуюча тенденція до розширення права на життя до народження, і зокрема від зачаття, становить значну загрозу правам жінок, в теорії та на практиці.

Визначено, що зусилля визнати відсутність пренатального захисту, часто вкорінені в ідеологічних та релігійних мотиваціях, є частиною навмисної спроби відмовити жінкам у повному спектрі послуг з реалізації їх репродуктивних прав, підтриманні їх здоров'я, які є необхідними для захисту основних прав жінок на життя, здоров'я, гідність, рівність та автономію, серед іншого. В результаті аналізу існуючого нормативного закріплення репродуктивних прав і права на життя, визначено, що спроби надати право на життя до народження, і, отже, визнати в праві наявність пренатальної особи, тобто тієї, що вже живе і має право на життя, спрямовані на надання прав зиготі, ембріону або плоду, які були б рівними або певним чином перевищували права жінок. Визначено, що таке прямо пов'язане з намаганням на законодавчому рівні заборонити будь-яку процедуру, що призводить до переривання життя пренатальної особи, тобто переривання вагітності. В інших випадках ці спроби були спрямовані на виправдання обмеження репродуктивних прав. Вищевказані стратегії у всьому світі намагаються позбавити жінок можливості приймати автономні рішення щодо реалізації своїх репродуктивних прав, з повним або частковим ігнорування основних прав жінок серед таких прав людини.

Визначено, що держави можуть вчинити певні дії для того аби посприяти законному інтересу у визначенні внутрішньоутробного життя при повазі до основних прав жінок. Як результат побачимо, як держави можуть виконувати свої міжнародні зобов'язання з прав людини, прагнучи захистити цінність внутрішньоутробного життя. Крім того, з аналізу випливає, як відповідні права людини, громадське здоров'я та наукові підтвердження підтримують правовий захист для гарантування прав жінок як вирішального кроку у захисті права на життя та репродуктивних прав.

Ключові слова: право на життя, права жінок, репродуктивне право, міжнародне право прав людини, захист прав людини.

The article is devoted to clarifying the issue of the emergence of the moment of the right to life. The right to life is a fundamental human right central to the enjoyment of all other human rights. In the course of the study, the existence of opinions about this was stated. First, international human rights law recognizes this fundamental right as beginning from the moment of birth. Second, international and regional human rights bodies, as well as courts around the world, have clearly established that any prenatal protection must be consistent with women's rights to life. Thirdly, a new, existing tendency to expand the right to life before birth, and in particular from conception, poses a significant threat to women's rights, in theory and in practice.

It is determined that efforts to recognize the lack of prenatal protection, often rooted in ideological and religious motivations, are part of a deliberate attempt to deny women the full range of services to exercise their reproductive rights, maintaining their health, which are necessary to protect women's fundamental rights to life, health, dignity, equality and autonomy, among others. As a result of the analysis of the existing normative consolidation of reproductive rights and the right to life, it is determined that attempts to grant the right to life before birth, and, therefore, to recognize in the right the presence of a prenatal person, that is, one who already lives and has the right to life, are aimed at granting rights to the zygote, embryo or fetus, which would be equal or in some way exceed the rights of women. It is determined that this is directly related to the attempt at the legislative level to prohibit any procedure that leads to the interruption of the life of the prenatal person, that is, the termination of pregnancy. In other cases, these attempts were aimed at justifying the restriction of reproductive rights. The above-mentioned strategies around the world try to deprive women of the opportunity to make autonomous decisions on the realization of their reproductive rights, with complete or partial disregard for the fundamental rights of women among such human rights.

It is determined that states can take certain actions in order to promote a legitimate interest in determining prenatal life while respecting the fundamental rights of women. As a result, we will see how states can fulfill their international human rights obligations in an effort to protect the value of prenatal life. In addition, the analysis follows how relevant human rights, public health and scientific evidence support legal protections to guarantee women's rights as a decisive step in protecting the right to life and reproductive rights.

Key words: right to life, women's rights, reproductive law, international human rights law, protection of human rights.

Сьогодні, немає єдиної думки про те, коли починається людське життя в різних науках, включаючи релігію. Різні релігії дотримуються різних точок зору з цього питання. Релігійні вірування про початок життя людини варіюються від моменту запліднення, до 40 днів після запліднення, від 10 до 120-го дня виношування плоду. З моменту фактичного народження. Медичне та наукове співтовариство так само не прийшло до єдиної думки про те, коли починається людське життя, але воно погодилося з наступними термінами і фразами, щоб дійти до спільної точки зору в прогресивному відношенні до прав жінок.

Коли держави захищають право на життя до народження дитини без урахування прав жінок, виникають неузгодженості в законодавстві, які ставлять під загрозу основні права жінок, мало роблячи для захисту внутрішньоутробного життя або існуючих дітей.

Зусиллями, спрямованими на сприяння визнанню права на життя до народження, часто намагаються скорис-

татися відсутністю морального чи етичного консенсусу щодо того, коли починається людське життя, часто прагнучи кодифікувати єдину релігійну чи іншу ідеологічну точку зору з цього питання. У багатьох випадках ці спроби спотворювали наукові докази щодо прогресу в правах жінок.

Дана публікація забезпечує правову та контекстну основу для розуміння та реагування на негативні зусилля з демонтажу прав жінок у контексті пренатального права на захист життя.

По-перше, міжнародні та регіональні стандарти права на життя, які окреслюють стандарти прав людини, що тлумачать право на захист життя, демонстрація того, що закон про права людини не визнає права на життя до народження.

По-друге, суди відхиляють визнання пренатального права на життя, в якому розглядаються рішення вищих судів, що стосуються захисту особи, що знаходиться в утробі в кожному регіоні світу.

По-третє, досягнення балансу: права жінок та інтерес до внутрішньоутробного життя, який визначає, як держави можуть законно сприяти інтересу до внутрішньоутробного життя, забезпечуючи при цьому повагу до основних прав людини і жінок зокрема.

По-четверте, права жінок під загрозою пренатального захисту, який вивчає потенційні порушення прав людини, які відбуваються, коли інтерес до допологового життя є пріоритетним над основними правами людини.

По-п'яте, закон визначає особу, а не людське життя, в якому аналізується роль законодавців та політиків у визначенні того, коли починається особа, а також правові наслідки визнання зиготи, ембріона чи плоду правопласником.

Міжнародні та регіональні договори з прав людини захищають право на життя, не визначаючи, коли починається життя. Авторитетні джерела для тлумачення, включаючи історію переговорів та юриспруденцію органів, яким доручено тлумачити та контролювати дотримання договорів про права людини, роз'яснюють, що ці засоби захисту не застосовуються до народження, і визнають, що захист абсолютного права на життя до народження дитини може суперечити захисту прав людини для жінок. Історії переговорів щодо умов договорів про права людини (*travaux préparatoires*), які є джерелом для тлумачення, де мова договору неоднозначна, вказують на те, що положення про право на життя не призначені для захисту пренатального права на життя.

Крім того, органи моніторингу договорів шляхом загальних коментарів, заключних зауважень та рішень в окремих випадках послідовно підкреслюють важливість захисту прав жінок і стверджують, що для гарантування основних прав жінок на життя та здоров'я, серед іншого, держави повинні усунути бар'єри для повного здійснення цих прав, такі як відмова від безпечних та законних абортів. Загальна декларація прав людини, Міжнародна декларація прав людини, Стаття 1 Загальної декларації прав людини стверджує, що «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах» [1].

Показово, що історія свідчить про те, що слово «народжений» використовувалося навмисно для виключення пренатального застосування прав, що охороняються в Декларатії. Розробники Декларатії відхилили пропозицію про видалення «народжених», а отриманий текст Декларатії навмисно передає, що права Декларатії «притаманні з моменту народження». Міжнародний пакт про громадянські і політичні права Міжнародний пакт про громадянські і політичні права відкидає пропозицію про те, що право на життя, захищене статтею 6(1), поширюється на пренатальне життя.

Розробники Міжнародного пакту спеціально відхилили пропозицію про внесення змін до цієї статті, передбачивши, що «право на життя притаманне людській особі з моменту зачаття, це право охороняється законом» [2]. Комітет з прав людини, який тлумачить і контролює дотримання державою Міжнародного пакту, додатково роз'яснив, що право на захист життя може бути порушено, коли жінки піддаються ризику смерті від небезпечного абортів у результаті обмежувальних законів.

У справі *K. L. проти Перу*, Комітет встановив, що відмова від терапевтичного абортів, де тривала вагітність становила значний ризик для життя і психічного здоров'я вагітної жінки, порушила право жінки бути вільною від жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження [4]. Комітет з прав людини підтвердив це рішення у справі *L.M.R. v. Аргентина*, коли вважав, що відмова в законному аборті для жертви згвалтування завдала фізичних і психічних страждань, порушуючи право жінки бути вільною від тортур або жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, а також її права на приватність [5].

Хоча преамбула Конвенції про права дитини передбачає, що «дитина через свою фізичну і психічну незрілість потребує особливих гарантій і турбот, включаючи належний правовий захист, до, а також після народження». Ця теза не призначена для розширення права на захист за Конвенцією, включаючи право на захист життя, пренатально. Навпаки, прямо зазначено, що вона не «має на меті завдати шкоди тлумаченню статті 1 або будь-якого іншого положення Конвенції», де стаття 1 визначає «дитину» для цілей Конвенції як «кожну людину віком до 18 років». Прихильники поправки, яка закликає до гарантій перед народженням, додатково уточнили, що «метою поправки не було виключити можливість абортів» [6].

Комітет з прав дитини, який тлумачить і контролює дотримання державою прав дитини, підтримує розуміння того, що конвенція про права дитини не захищає пренатальне право на життя. Комітет не надав жодних зауважень, які б свідчили про наявність права на життя до народження; натомість Комітет висловив стурбованість материнською смертністю у дівчаток-підлітків, що виникає внаслідок небезпечного абортів, порушення їхнього права на життя, і закликав реформувати каральне законодавство про абортів [8].

Юриспруденція Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок (Комітет CEDAW), який тлумачить та контролює дотримання державою Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), чітко вказує на те, що фундаментальні принципи недискримінації та рівності вимагають, щоб права вагітної жінки мали пріоритет над інтересом у внутрішньоутробному житті. У справі *L.C. v. Перу*, комітет CEDAW встановив, що уряд порушив права вагітної дівчини, надавши пріоритет плоду над її здоров'ям, відклавши важливу операцію, поки дівчина більше не буде вагітна. Тривала вагітність дівчини становила значний ризик для її фізичного та психічного здоров'я, і Комітет CEDAW постановив, що відмова від терапевтичного абортів та затримка з наданням операції становили дискримінацію за ознакою статі та порушували її права на здоров'я та свободу від дискримінації [4]. Комітет CEDAW також висловив стурбованість тим, що права жінок на життя і здоров'я можуть бути порушені обмежувальними законами про абортів [8].

Регіональні стандарти прав людини, Американська декларація прав та обов'язків людини та Американська конвенція з прав людини, Стаття 1 Американської декларації прав та обов'язків людини передбачає, що «сама людина має право на життя, свободу та безпеку своєї особи» [10; 11]. Розробники американської декларації спеціально відхилили пропозицію прийняти наступну мову: «Кожна людина має право на життя. Це право поширюється на право на життя з моменту зачаття» [10]. Вони міркували, що таке положення суперечило б існуючим законам в більшості держав-членів.

Стаття 4 Американської конвенції з прав людини говорить: «Кожна людина має право на повагу до свого життя. Це право охороняється законом і, в цілому, з моменту зачаття» [11], але Міжамериканська комісія з прав людини, один з двох органів, який тлумачить і стежить за дотриманням Американської конвенції, роз'яснила, що цей захист не є абсолютним [7]. У своєму рішенні у справі *Baby Boy v. United States* Міжамериканська комісія визнала, що закон, що дозволяє аборт без обмежень щодо причини, сумісний з правом на захист життя за американською Декларацією, враховуючи законодавчу історію Декларатії [12]. Комісія тоді розглянула історію переговорів американської конвенції, і визначила, що мова Конвенції, що визнає право на життя, «взагалі, з моменту зачаття» не призначена для надання абсолютного права на життя до народження, а тому не виключає ліберального ставлення до абортів.

Міжамериканська комісія підтвердила, що Американська конвенція не захищає абсолютне право на життя до народження, коли видала запобіжні заходи, спрямовані на захист життя і здоров'я вагітної жінки з Нікарагуа, якій було відмовлено в необхідному лікуванні раку на тій підставі, що таке лікування може викликати аборт. Міжамериканська комісія визначила, що держава не може відмовити жінці в життєво і здоров'я зберігаючій допомозі, і закликала державу надати необхідне медичне лікування [11]. Неявним у цьому визначенні є уявлення про те, що держава не може надавати пріоритет здоров'ю або благополуччю плоду над правами вагітної жінки. Міжамериканський суд з прав людини, інший орган, який тлумачить і стежить за дотриманням Американської конвенції, також пояснив, що право на життя не повинно тлумачитися обмежувально, але що воно включає право на «умови, які гарантують гідне існування» [10].

Стаття 2(1) Європейської конвенції з прав людини передбачає: «Право кожної людини на життя охороняється законом» [6]. Європейська комісія з прав людини у справі «Патон проти Сполученого Королівства» постановила, що мова Конвенції «схиляється до підтримки думки, що [стаття 2] не включає ненароджених» [3], і визнала, що визнання абсолютного права на життя до народження «суперечить об'єкту та меті Конвенції» [13]. У справі проти Франції, Європейський суд з прав людини, який тлумачить і контролює дотримання Європейської конвенції, підтвердив, що «ненароджена дитина не розглядається як «особа», безпосередньо захищена статтею 2 Конвенції, і що якщо ненароджений дійсно має «право» на «життя», він неявно обмежений правами та інтересами матері [15], включаючи її права на життя, здоров'я та приватність [15].

Суд повторив це твердження у справі *A, B, C v. Ireland* і зазначив, що «заборона абортів для захисту ненародженого життя не є ... автоматично виправдано відповідно до Конвенції на підставі некваліфікованої поваги до захисту допологового життя або на підставі того, що право майбутньої матері на повагу до її приватного життя має меншу вагу», таким чином, що обмеження абортів повинні узгоджуватися з основними правами жінок [16]. Африканська хартія прав людини і народів та Протокол до Африканської хартії прав людини і народів про права жінок у статті 4 Африканської хартії прав людини і народів говориться, що «людські істоти є недоторканими. Кожна людина має право на повагу до свого життя і цілісності своєї особистості» [13]. Розробники Африканської хартії спеціально відкинули тезу, що захищає право на життя, з моменту зачаття.

Протокол до Африканської хартії прав людини і народів про права жінок у Африці (Протокол Мапуто) не стосується початку життя, але він неявно підкріплює розуміння того, що право на життя починається при народженні, передбачаючи, що держави повинні вживати заходів для «захисту репродуктивних прав жінок шляхом дозволу на медикаментозний аборт у випадках нападу, звалтування, інцесту і там, де тривала вагітність ставить під загрозу психічне і фізичне здоров'я [вагітної жінки] або життя [вагітної жінки] або плоду. Інтерес до захисту внутрішньоутробного життя не може бути пріоритетним над правами жінок. Законні права, включаючи право на життя, практично завжди починаються при народженні. До народження може існувати законний інтерес у захисті внутрішньоутробного життя, але зиготи, ембріони та плоди, як правило, не визнаються власниками законних прав».

Як зазначалося у вищевказаних інформаційних листах щодо стандартів прав людини та рішень вищих судів, визнання законних прав до народження дитини може створити конфлікт прав, особливо коли інтерес до допологового життя суперечить інтересам жінок. Вищі суди в усьому світі визнали цей потенційний конфлікт інтересів; вони пояснили, що, хоча захист пренатального життя може мати об'єктивну цінність, існує суттєва відмінність між цінністю пренатального життя та законним правом на життя. Тому держави повинні забезпечити, щоб будь-які кроки, вжиті для захисту їхніх інтересів у внутрішньоутробному житті, відповідали основним правам жінок. Вчинити інакше, як пояснив Конституційний суд Колумбії, створює ризик ставитися до жінки «як до простого інструменту для розмноження», порушуючи її право на гідність [14].

Таким чином, будь-який правовий захист, наданий внутрішньоутробному життю, не може бути пріоритетним над правами жінок. Крім того, пренатальний захист не повинен увічнювати дискримінацію жінок, оскільки недискримінація є одним із основоположних принципів права людини. Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок зазначив, що пропозиція «про те, «що захист плоду повинен переважати над здоров'ям матері», ґрунтується на стереотипних ролях для жінок і являє собою дискримінацію за ознакою статі, порушуючи права жінки [13]. Якщо суди тлумачать положення про право на життя як такі, що виключають легальний аборт, ці тлумачення поступилися місцем юридичним неузгодженостям, часто з дискримінаційними правовими наслідками, наприклад, «надаючи плоду права проти його матері, [навіть якщо закон інакше не визнає] права плоду щодо шкоди, заподіяної третіми особами» [7].

Пренатальне право на життя не може бути абсолютним. Хоча деякі країни визнають цінність пренатального життя, лише кілька насправді включають конституційний або законодавчий захист пренатального права на життя. Конституція Ірландії, наприклад, «визнає право на життя ненароджених ..., з урахуванням рівного права на життя матері» [16]. У своєму пункті, що захищає право на життя, Конституція Кенії стверджує, що «життя людини починається із зачаття». У 2000 році Верховний суд Конституційної палати Коста-Ріки постановив, що людське життя починається із запліднення, і що зиготи, ембріони та плоди, таким чином, мають право на всі права людини, включаючи право на життя.

Однак там, де національне законодавство включає захист законного права на життя до народження, цей захист, як правило, діє поряд із визнанням того, що це право не є абсолютним. Це часто робиться шляхом дозволу на аборт там, де це необхідно для захисту прав вагітної жінки. Верховний суд Ірландії роз'яснив, що, врівноважуючи права вагітної жінки і «ненародженої», жінка має право на аборт, де вагітність становить ризик для її життя [16].

Висновки. Важливо, що за міжнародним правом право на життя до народження не може бути абсолютним. Хоча деякі країни визнають цінність пренатального життя, лише кілька насправді включають конституційний або законодавчий захист пренатального права на життя. Міжнародні стандарти прав людини передбачають, що будь-які права або захист, що надаються внутрішньоутробному життю, обов'язково обмежуються правами жінок і фундаментальним принципом міжнародного права держав, згідно з яким, уряди не можуть посилатися на своє національне право для виправдання недотримання договірних зобов'язань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Universal Declaration of Human Rights, adopted Dec. 10, 1948, G.A. Res.217a (III), Article 1, U.N. Doc. A/810 (1948).
2. International Covenant on Civil and Political Rights, art. 6(1), G.A. Res. 2200a (XXI), U.N. GAOR, 21st Sess., Supp. No. 16, U.N. Doc. A/6316 (1966), 999 U.N.T.S. 171.
3. Human Rights Committee (H.R. Committee), Concluding Observations to: Argentina, 14, UN Doc. CCPR/CO/70/ARG (2000); Bolivia, 22, UN DOC. CCPR/C/79/Add.74 (1997); Costa Rica, 1, U.N. Doc. CCPR/C/79/Add.107 (1999); Chile, 211, U.N. Doc. a/54/40 (1999); El Salvador, 14, U.N. Doc. CCPR/CO/78/SLV (2004); Ecuador, 11, U.N. Doc. CCPR/C/79/Add.92 (1998); Gambia, 17, U.N. DOC. CCPR/CO/75/GMB (2004); Guatemala, 19, U.N. Doc. CCPR/CO/72/GTM (2001); Honduras, 8, U.N. Doc. CCPR/C/HND/CO/1 (2006); Kenya, 14, U.N. Doc. CCPR/CO/83/KEN (2005); Kuwait, 466, 467, U.N. DOC A/55/40; GAOR 55th Sess., Supp. No. 40 (2000); Lesotho, 11, U.N. Doc. CCPR/C/79/Add.106 (1999); Mauritius, 9, U.N. Doc. CCPR/CO/83/MUS (2005); Morocco, 29, U.N. Doc. CCPR/CO/82/MAR (2004); Paraguay, 10, U.N. Doc. CCPR/C/PRY/CO/2 (2006); Peru, 15, U.N. Doc. CCPR/C/79/Add.72 (1996); Peru, 20, U.N. DOC. CCPR/CO/70/PER (2000); Poland,
4. K.L. v. Peru, H.R. Committee, Commc'n No. 1153/2003, U.N. Doc. CCPR/C/85/d/1153/2003 (2005).
5. L.M.R. v. Argentina, H.R. Committee, Commc'n No. 1608/2007, U.N. Doc. CCPR/C/101/D/1608/2007 (2011).
6. Convention on the Rights of the Child, adopted Nov. 20, 1989, 9 of pmbl., GA Res. 44/25, annex, U.N. GAOR 44th Sess., Supp. No. 49, U.N. Doc. A/44/49 (1989).
7. Question of a Convention on the Rights of the Child: Rep. of the Working Group, U.N. Comm'n on Human Rights, 36th Sess., U.N. DOC. E/CN.4/L.1542 (1980). See also Rep. of the Working Group on a Draft Convention on the Rights of the Child, U.N. Comm'n on Human Rights, 45th Sess., at 11, U.N. Doc. E/CN.4/1989/48 (1989).
8. Committee on the Rights of the Child (CRC Committee), General Comment No. 4: Adolescent Health and Development in the Content of the Convention on the Rights of the Child (33rd Sess., 2003), 31, U.N. DOC. CRC/GC/2003/4 (2003).
9. Convention on the Elimination of All Forms of discrimination Against Women, adopted Dec. 18, 1979, art. 12, G.A. Res. 32/180, UN GAOR, 34th Sess., Supp. No. 46,
10. American Declaration on the Rights and Duties, adopted 1948 by the Ninth International Conference of American States, art. 1, reprinted in Basic Documents Pertaining to Human Rights in the Inter-American System, OEA/Ser.L.V/II.82 doc.6 rev.1 a1 17.
11. American Convention on Human Rights, adopted Nov. 22, 1969, O.A.S.T.S. No. 36, O.A.S. Off. Rec. OEA/Ser.L.V/II.23, doc. 21, rev. 6 (entered into force July 18, 1978).
12. Case of the "Street Children" (Villagrán-Morales et al.) v. Guatemala, Inter-Am. C1. H.R. (ser. C) No. 63, 144.
13. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, art. 2(1), adopted Nov. 4, 1950, 213 U.N.T.S. 222, Eur. T.S. No. 5.
14. Paton v. United Kingdom, App. No. 8416/79, 9, 19 Eur. Comm'n of H.R. Dec. & Rep. 244 (1980).
15. V v. France, App. No. 53924/00, Eur. C1. H.R., 80 (2004).
16. A, B and C v. Ireland, App. No. 25579/05, Eur. C1. H.R., 237-238 (2010).